

7 Inkomster som är skattefria

8 kap. IL
prop. 1999/2000:2, del 2 s. 92-105
SOU 1997:2, del II s. 65-78.

Sammanfattning

All inkomstbringande verksamhet som inte är uttryckligt undantagen är i princip skattepliktig, antingen som inkomst av tjänst eller som inkomst av näringsverksamhet. Inkomster som härrör från egendom, materiell eller immateriell, är skattepliktiga som inkomst av kapital, om inte inkomsterna avser näringsverksamhet. Intäkter från egendom är bl.a. löpande avkastning och vinster vid avyttring m.m. I 8 kap. IL anges vilka inkomster som är skattefria oavsett vilket inkomstslag den ska hänföras till. I detta avsnitt behandlas ett antal av dessa inkomster. Även i 11 kap. IL finns bestämmelser om ytterligare ersättningar eller förmåner som inte ska tas upp i inkomstslaget tjänst. Dessa behandlas i avsnitt 17.

7.1 Arv, gåva m.m.

Vad som vid bodelning tillfallit make eller sambo eller vad som förvärvats genom arv, testamente eller gåva är skattefria enligt 8 kap. 2 § IL. Bestämmelsen är tillämplig även på registrerade partner och homosexuella sambor. Bestämmelsen omfattar alla som kan vara part i en bodelning.

Vid arv och gåva sker i stället beskattning enligt reglerna för arvs- eller gåvoskatt.

7.1.1 Begreppet gåva

En gåva är till sin natur benefik. Den är då fri från inkomstskatt. Detta innebär att den inte får utgöra ersättning för någon arbetsprestation. En sådan gåva (s.k. remuneratorisk gåva), t.ex. en gratifikation till anställd är inkomstskattepliktig enligt IL, eftersom den regelmässigt förutsätts ha ett inslag av ersättning för utfört arbete. Av 11 kap. 14 § framgår att gåvor till anställda i vissa fall inte ska tas upp som intäkt. Se vidare avsnitt 17.2.11.

7.2 Lotterivinster och tävlingsvinster

Vinst i svenskt lotteri, på svensk premieobligation eller på svenskt tips utgör inte skattepliktig inkomst (8 kap. 3 § IL). Enligt ett nytt andra stycke i lagrummet har skattefriheten utvidgats till att gälla också för sådana vinster i utländska lotterier som avses i 1 § 2 st. lagen (1991:1482) om lotteriskatt. Lagändringen som infördes genom lag 2003:349 gäller från 1 juli 2003 och tillämpas vid 2004 års taxering. Förarbetena finns i prop. 2002/03:93. De nya reglerna avser vadhållning i samband med hästtävlingar utomlands där deltagandet i vadhållningen sker via en svensk trav- eller galopporganisation (ATG). Vidare krävs att det svenska speldeltagandet undantagits från lotteribeskattnings i det land där lotteriet anordnas. I stället betalas svensk lotteriskatt.

Vinst i utländskt lotteri eller tips och vinst på utländsk premieobligation ska tas upp som inkomst av kapital om vinsten överstiger 100 kr enligt 42 kap. 25 §.

Observera att reglerna om vinster i utländskt lotteri inte kan tillämpas fullt ut pga. en dom i EG-domstolen den 13 november 2003 i mål C 42/02. Målet gällde en person bosatt i Finland som vunnit 1 000 000 SEK på en lott hon köpt i Sverige. Enligt finsk skattelagstiftning skulle hon inkomstbeskattas för vinsten i utländskt lotteri. Om hon hade vunnit i ett finskt lotteri hade vinsten varit undantagen från inkomstbeskattnings.

Domstolen gjorde följande uttalande: ”Frågan som ställts skall alltså besvaras så att artikel 49 EG utgör hinder mot att en medlemsstat tillämpar regler enligt vilka lotterivinster från lotterier som anordnats i andra medlemsstater vid inkomstbeskattnings räknas som skattepliktig inkomst för vinnaren samtidigt som lotterivinster från lotterier som anordnats i ifrågavarande medlemsstat är skattefria vid inkomstbeskattnings.”

EG-domstolens dom innebär att bestämmelsen i 8 kap. 3 § IL också gäller för vinster i lotterier anordnade i andra EU/EES-länder.

Se vidare i avsnitt 17.2.40 Vinster i pristävlingar om gränsdragningen mellan lotteri och pristävling.

7.3 Tävlingsvinst

Tävlingsvinster är vanligen skattepliktiga om det inte rör sig om lotterier. Tävlingsvinst som inte hänför sig till anställning eller uppdrag är under följande förutsättningar skattefri. Den ska utgå i annan form än kontant eller därmed jämförbar ersättning. Om den avser annat än minnesföremål (medaljer, plaketter o.d.) får värdet inte överstiga vad som motsvarar 0,03 prisbasbelopp avrundat till närmaste hundratal kronor, vid 2004 års taxering motsvarar det 1 200 kr (8 kap. 4 §).

Med tävlingsvinst i detta sammanhang anses t.ex. vinst i idrottstävlingar och andra typer av priser som avser någon form av prestation. Beloppsgränsen ska enligt förarbetena (SkU 1989/90:30, s. 78) bedömas för sig vid varje enskilt tillfälle och inte med hänsyn till sammanlagda värdet under året. Beloppet är ett gränsbelopp, vilket innebär att vinster med ett värde som överstiger 3 % av prisbasbeloppet blir beskattade i sin helhet.

RSV har utfärdat allmänna råd (RSV 2003:3) om beskattning av ersättningar i samband med idrottslig verksamhet.

7.4 Stipendier

Stipendier avsedda för mottagarens utbildning är enligt 8 kap. 5 § IL skattefria. Skattefria är också stipendier som är avsedda för andra ändamål än utbildning och som inte utgår periodiskt och som inte utgör ersättning för arbete som har utförts eller ska utföras för utbetalarens räkning. Stipendier till anställda eller uppdragstagare är alltid skattepliktiga, oavsett om stipendiet avser mottagarens utbildning eller inte. Reglerna om beskattning av stipendier är utförligt beskrivna i avsnitt 17.2.39.

Forskarstipendier från EU (Marie Curie stipendier) är numera skattepliktiga (11 kap. 46 § IL). Se vidare avsnitt 17.2.38.

7.5 Räntor

Räntor enligt 22 § tredje stycket lagen (1993:737) om bostadsbidrag är skattefria, liksom bostadsbidragen (se avsnitt 7.7). Bakgrunden är att det för bostadsbidrag har införts ett system med preliminärt och slutligt bostadsbidrag liknande systemet med preliminär och slutlig skatt.

Skattefria är också räntor på återbetald skatt, tull eller avgift enligt följande bestämmelser;

- 58 b § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
- 40 och 42 §§ lagen (1984:404) om stämpelskatt vid inskrivningsmyndigheter,
- 5 kap. 21 § tullagen (2000:1281) och
- 19 kap. 2 och 12-14 §§ skattebetalningslagen (1997:483).

T.o.m. 2003 års taxering fanns en bestämmelse om skattefrihet för ränta på återbetald skatt eller avgift enligt lagen om punktskatter och prisregleringsavgifter. I och med att punktskatterna infogades i skattekontosystemet upphävdes den nämnda lagen.

Räntor som inte redovisas i kontrolluppgifter enligt 8 kap. 4 § 1 och 2 LSK, eftersom de inte uppgår till 100 kr, är skattefria om de för den skattskyldige sammanlagt inte uppgår till 500 kr under beskattningsåret. (8 kap. 8 § IL).

7.6 Barnbidrag

Följande bidrag är skattefria (8 kap. 9 § IL):

- allmänt barnbidrag enligt lagen (1947:529) om allmänt barnbidrag,
- förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag,
- bidrag enligt lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,
- underhållsstöd enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd och
- efterlevandestöd till barn enligt lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn.

Med underhållsstöd avses det som tidigare kallades bidragsförskott. Ett barn har rätt till underhållsstöd om föräldrarna inte bor tillsammans eller den ena föräldern är avliden. Underhållsstödet utbetalas av försäkringskassan.

7.7 Bostadsbidrag

Följande bidrag är skattefria (8 kap. 10 § IL):

- bostadsbidrag som avses i lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
- bostadstillägg enligt lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. och

- kommunalt bostadstillägg till handikappade.

7.8 Bistånd

Bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (2001:853) om äldreförsörjningsstöd och liknande ersättningar samt bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. är inte skattepliktiga (8 kap. 11 och 12 §§ IL). För att fånga upp liknande bistånd men som inte lämnas med stöd av socialtjänstlagen har orden "och liknande ersättningar" lagts till i 11 §. Hänvisningen till lagen om äldreförsörjningsstöd tillkom genom lag 2001:857 som trädde i kraft den 1 januari 2003. Förarbeten finns i prop. 2000/01:136.

7.9 Introduktionsersättningar för flyktingar

Introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar är skattefria enligt 8 kap. 13 § IL. Det är kommunen som beviljar och betalar ut ersättningen. Kommunen bestämmer också ersättningens storlek. Reglerna finns i lagen (1992:1068) om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar.

7.10 Kapitalförsäkring

Belopp som erhålles på grund av kapitalförsäkring (livförsäkring som inte är pensionsförsäkring) är skattefritt. Detta gäller även återbäring på sådan försäkring, återköp eller vinstandel. Regler om kapitalförsäkringar behandlas i avsnitt 20.2.1.

7.11 Ersättningar vid sjukdom och olycksfall m.m.

Ersättningar vid sjukdom och olycksfall som betalas ut på grund av en försäkring är skattefria enligt 8 kap. 15 § IL. Vad som här avses är ersättningar som inte grundas på förvärvsinkomster. Bestämmelser om skatteplikt för sådana ersättningar i samband med sjukdom m.m. som grundar sig på förvärvsinkomster finns i 11 kap. 30 §. Bestämmelser om skatteplikt för ersättningar som betalas ut på grund av avtalsgruppsjukförsäkring finns i 11 kap. 20 § och 15 kap. 9 § (se avsnitt 17.2.17).

Skattefriheten gäller dock inte om försäkringen har tagits i samband med tjänst. I sådant fall är ersättningen skattepliktig med undantag för ersättning för vårdkostnader inom icke offentligt finansierad sjukvård. En sjuk- och olycksfallsförsäkring som tagits i samband med tjänst betalas helt av arbetsgivaren och "sam-

bandet med tjänsten" ska ha anmälts till försäkringsbolaget.

Skattefriheten gäller inte heller för sådan försäkringsersättning som utges;

1. i form av pension,
2. i form av livränta, om inte annat följer av 11 kap. 37 § (där det framgår att vissa livräntor beskattas till ett reducerat belopp, jfr avsnitt 17.2.29) och
3. på grund av trafikförsäkring, ansvarsförsäkring eller skadeståndsförsäkring om ersättningen avser förlorad inkomst som skulle ha tagits upp som intäkt.

Med skadeståndsförsäkring avses en försäkring som ersätter den försäkrade det skadestånd som han har rätt till för personskada vid överfall och liknande.

Följande offentliga ersättningar vid sjukdom och olycksfall är skattefria enligt 8 kap. 16-20 §§.

- Handikappersättning enligt lagen (1998:703) om handikappersättning samt vårdbidrag och ersättning för merutgifter för resor enligt 3 kap. 7 a § AFL (16 §).
- Bidrag från en allmän försäkringskassa till handikappade eller till föräldrar till handikappade barn för att skaffa eller anpassa motorfordon. Om avdrag för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats beräknas med ledning av faktiska kostnader tas hänsyn till bidraget. Om bidraget betalas ut till näringsidkare för näringsverksamhet tillämpas bestämmelserna om näringsbidrag i 29 kap. IL (17 §).
- Hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag som betalas ut till vårdbehövande från kommun och landsting (18 §).
- Assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning och ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (19 §). Bestämmelsen avser den assistansersättning som utges till den funktionshindrade. Den lön eller annan ersättning för arbete som denne i sin tur betalar till sina personliga assistenter är för dessa naturligtvis skattepliktig enligt vanliga regler.
- Ersättningar vid dödsfall eller invaliditet genom statens riskgarantier för totalförsvarspiktiga samt de som tjänstgör i Polisens utlandsstyrka och utlandsstyrkan inom Försvarmakten (20 §). Bestämmelsen är hämtad från förordningen (1962:42) om skattefrihet för belopp som utgår på grund av vissa s.k. riskgarantier. Skattefriheten infördes år 1962 (prop. 1962:6). Bestäm-

melsen har ändrats genom lag 2002:1006 (prop. 2002/03:5) och innebär dels att de inrättade statliga riskgarantierna för totalförsvarspiktiga blir skattefria, dels att de riskgarantier som kan utgå till Polisens utlandsstyrka även i fortsättningen är skattefria.

Ersättningar till arbetsgivare som enligt 3 kap. 16 § 2 eller 3 st. AFL har rätt att få arbetstagares sjukpenning från försäkringskassan (arbetsgivarinträde) är skattefria, om lönen till arbetstagaren och andra utgifter för denne inte ska dras av (21 §).

7.12 Ersättningar vid sakskador

Försäkringsersättningar och andra ersättningar för skada eller liknande på tillgångar är vanligen skattefria enligt 8 kap. 22 §. Med andra ersättningar avses vissa skadestånd för egendomsskador. Skattefriheten gäller dock inte det fall att, om den försäkrade egendomen i stället skulle ha försålts, köpeskillingen skulle ha utgjort skattepliktig intäkt av näringsverksamhet. I sådant fall är försäkringsersättningen skattepliktig intäkt i den förvärvskälla där annars köpeskillingen skulle ha beskattats. Detta gäller även om ersättningen motsvarar någon annan skattepliktig intäkt eller avdragsgill omkostnad i näringsverksamhet.

Skattefriheten gäller inte heller för ersättning som betalas ut på grund av insättningsgaranti, investerarskydd eller försäkring enligt 55 kap. och avser ersättning för ränta eller för finansiella instrument. Undantaget infördes år 1999 (prop. 1998/99:48).

Försäkringsersättning för skada på annan byggnad än privatbostad och ersättning för markanläggning är skattepliktig.

Skadestånd och andra skadeersättningar vid sakskada behandlas skattemässigt på samma sätt som utfallande skadeförsäkringsbelopp.

Vinstandel, som utgått p.g.a. skadeförsäkring och premieåterbetalning p.g.a. sådan försäkring, är inte skattepliktig om rätt till avdrag för premien inte har förelegat (se 24 §).

I 45 kap. 26 § finns bestämmelser om att försäkringsersättningar o.likn. i vissa fall beaktas vid beräkning av kapitalvinst på fastighet.

Ersättningar för förlust av skada på tillgångar när ett fartyg förölyckats är skattefria, om ersättningarna lämnas från redare till arbetstagare som har sjöinkomst (23 §).

7.13 Återbäring på grund av försäkring

Återbäringar och andra utbetalningar av överskott på grund av en försäkring är skattefria, om premien för försäkringen inte får dras av. Detta gäller dock inte utbetalningar på grund av pensionsförsäkringar. Det gäller ej heller för sådana sjuk- eller olycksfallsförsäkringar som tecknats i samband med tjänst (8 kap. 24 § IL).

7.14 Underhåll till patient eller intagen

Underhåll till patienter på sjukhus eller intagna på kriminalvårdsanstalt och liknande ersättningar är skattefria. Det förekommer ersättningar som utgår till andra än intagna på sjukhus eller andra anstalter för vård. Orden "och liknande ersättningar" har lagts till för att fänga upp även sådana ersättningar (8 kap. 25 § IL).

7.15 Begravningshjälp

Begravningshjälp är skattefri enligt 8 kap. 26 § IL. Som begravningshjälp behandlas inte tjänstepension som avser tid efter den pensionsberättigades död enligt 8 kap. 26 § IL.

7.16 Ersättningar vid inställelse i domstol

Ersättning som fastställts av domstol eller betalats av allmänna medel till den som inställt sig inför domstol eller annan myndighet och inte gör detta i sin yrkesutövning utgör inte skattepliktig intäkt. Skattefriheten gäller reseersättning, traktamente och ersättning för tidsspillan (8 kap. 27 § IL).

7.17 Plockning av bär, svamp och kottar

Inkomster av försäljning av vilt växande bär och svampar samt kottar som den skattskyldige själv plockat är skattefria till den del de under ett beskattningsår inte överstiger 5 000 kr (8 kap. 28 §). Beloppet är individuellt och gäller för samtliga medlemmar i en familj. Skattefriheten gäller emellertid inte om plockningsverksamheten i sig utgör näringsverksamhet. Med detta avses att skattefriheten inte gäller om plockningsverksamheten ensamt för sig uppfyller kriterierna för inkomstslaget näringsverksamhet. Det innebär således att skattefriheten även gäller för sådana näringsidkare som bedriver jordbruksverksamhet.

Skattefriheten gäller inte för ersättning som utgör lön eller liknande förmån i inkomstslaget tjänst till den som plockar bär, svamp och kottar. Här kan ibland uppstå svårlösta gränsdragningsproblem. Den som självständigt plockar bär och säljer ska inte betala skatt på den del av inkomsten som inte överstiger

5 000 kr under året. Den som däremot anlitas av någon annan för att plocka bär etc. är skattskyldig för inkomsterna från första kroken.

Beloppet 5 000 kr gäller de totala intäkterna av försäljning av bär, svamp och kottar.

Enligt 9 kap. 6 § får avdrag göras för utgifter i samband med plockningen endast till den del utgifterna överstiger de intäkter som är skattefria.

Exempel

Om någon säljer plockade bär för t.ex. 8 000 kr och har omkostnader på 6 000 kr blir 3 000 kr av bruttoinkomsten skattepliktig (8 000 - 5 000). Avdrag får bara ske med 1 000 kr (6 000 - 5 000) eftersom avdrag inte får göras i den mån inkomsterna är skattefria. Nettointäkten som ska beskattas blir således 2 000 kr.

Intäkt av försäljning till läkemedelsföretag av pollenrika vilda blommor, som den skattskyldige själv plockat, har av RR ansetts utgöra skattepliktig intäkt av tjänst (RÅ 1992 not. 513).

7.18 Blodgivning m.m.

Sedvanliga ersättningar till den som lämnat organ, blod eller modersmjölk är skattefria enligt 8 kap. 29 § IL.

Om ersättning för förlorad arbetsförtjänst betalas ut till en organ-donator torde denna ersättning inte kunna innefattas i begreppet ”sedvanliga ersättningar” till den som lämnat organ, blod eller modersmjölk. Ersättning för förlorad arbetsförtjänst ska sålunda beskattas i vanlig ordning.

7.19 Hittelön m.m.

Följande ersättningar är skattefria enligt 8 kap 30 § IL:

- hittelön,
- ersättning till den som har räddat personer eller tillgångar i fara och
- ersättning till den som har bidragit till att personer som har begått brott avslöjas eller grips.

När bestämmelsen överfördes till IL från KL ändrades begreppet *egendom* i fara till *tillgångar* i fara som en konsekvens av den språkliga bearbetningen. Som en följd av detta blir det mer naturligt att tillämpa skattefriheten även i fråga om ersättning för

förhindrande av skada på annat än materiella ting, t.ex. manipulation av betalningsanvisningar och liknande. Enligt prop. 1999/2000:2 s. 104 ser regeringen inte det som någon nackdel.

7.20 Ersättningar vid självförvaltning

Ersättningar i form av avdrag på hyran som en hyresgäst får för att utföra enklare förvaltningsuppgifter på en hyresfastighet inom ett öppet system för självförvaltning är enligt 8 kap. 31 § skattefria. Det krävs att villkoren bestämts i en överenskommelse enligt hyresförhandlingslagen (1978:304) eller i ett annat avtal mellan en hyresvärd och en eller flera hyresgäster. Avdraget får inte överstiga den egna bostadens andel av den totala utgiften för dessa förvaltningsuppgifter. En ytterligare förutsättning är att samtliga hyresgäster som deltar i självförvaltningen får avdrag med samma belopp.

Bostadsrätter m.m.

Skattefriheten gäller i motsvarande utsträckning för avdrag på avgifter i bostadsrättsföreningar m.m. vilket framgår av andra stycket i 31 §.

Bestämmelsen om skattefrihet för ersättningar vid självförvaltning infördes 1997. Av förarbetena (prop. 1996/97:119 s. 27 f.) framgår att med enklare förvaltningsuppgifter avses göromål som normalt kan utföras av alla hyresgäster och som inte kräver specialkompetens, såsom trappstädning, trädgårdsskötsel, enklare reparationer, byte av glödlampor och annan förbrukningsmateriel samt tillsyn av källarutrymmen, vindar, garage och tvättstugor etc.

Med bostadens andel avses fördelning enligt huvudtalet, dvs. en lägenhet motsvarar en andel, oavsett lägenhetsyta. Vid beräkning av det skattefria utrymmet ska därför utgiften fördelas på samtliga lägenheter i fastigheten. Beräkningen ska vidare göras med utgångspunkt i den totala utgiften för förvaltningsuppgifterna.

I angiven prop. Finns på sid. 28 följande exempel för att illustrera reglerna:

”I ett hus med tio lägenheter deltar fem i självförvaltning avseende trappstädning och trädgårdsskötsel. Beträffande trappstädningen är den totala kostnaden 3 000 kr per månad. Hyresgästerna tar över halva trappstädningen, vilket innebär att den inbesparade kostnaden i denna del är 1 500 kr. När det gäller trädgårdsskötseln är den totala kostnaden 2 000 kr per månad. Detta arbete omhändertas i sin helhet av hyresgästerna. Den inbesparade kostnaden är således totalt 3 500 kr (1 500 + 2 000) per månad, vilket innebär 700 kr fördelat per lägenhet och månad. Det skattefria ta-

ket utgör däremot en tiondel av den totala kostnaden, dvs. 500 kr ($10 \% \times [3\,000 + 2\,000]$). Om hela besparingen om 700 kr vardera dras av på hyran för de fem lägenheterna som deltar, blir därför endast 500 kr skattefritt och överskjutande 200 kr kommer att beskattas.”

För det fall en hyresgäst vid sidan av de åtgärder som omfattas av självförvaltningen åtar sig att mot ersättning utföra även andra arbeten för hyresvärdens räkning, är denna ersättning skattepliktig enligt vanliga regler.